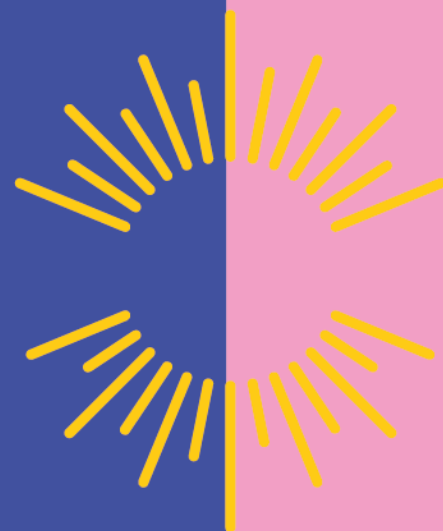

Arviointiperiaatteet 2024-2026

Tarkastuslautakunta
11.6.2024 § 54

Sisällysluettelo

1. Tarkastuslautakunnan kokoukset ja asioiden käsittelyjärjestys	5
2. Tarkastuslautakunnan arviointitoiminnan periaatteet.....	6
2.1. Yleiset periaatteet.....	6
2.2. Eettiset periaatteet.....	7
2.3. Arvioinnin suunnitelmallisuus.....	7
2.4. Arvioinnin kohdentamisen periaatteet	7
3. Arvioinnin laadun varmistaminen	9
3.1. Arvioinnin toteutusprosessi ja vastuut valmistelussa.....	9
3.2. Arviointien toteuttamistapoja.....	10
3.3. Arvioinnin tietolähteet	12
3.4. Valtuustolle raportoinnin sisältömääritykset	14
3.5. Arvioinnin kehittäminen.....	15
4. Arvioinnin vaikuttavuuden varmistaminen	16
4.1. Arviointitulosten viestintä ja arviointiprosessin aikainen vuorovaikutus.....	16
4.2. Vastaukset kannanottoihin ja tarkastuslautakunnan kannanottojen vaikuttavuuden seuranta	17
5. Lähteet.....	18

Keskeisiä käsitteitä

Lapin hyvinvointialueen tarkastuslautakunnan arviointitoiminnassa käyttämiä keskeisiä käsitteitä ja asiakirjajulkisuutta avataan taulukossa 1. Julkisuuslain (621/1999) 1 §:n mukaan viranomaisten asiakirjat ovat julkisia, jollei tässä tai muussa laissa erikseen toisin säädetä. Arviointimuistiot laaditaan lautakunnan omaan käyttöön. Ne ovat julkisuuslain mukaisia valmisteluasiakirjoja ja siten salaisia. Arviointityön luonne edellyttää luottamuksellisuutta, jotta arviointikohteet voivat kertoa avoimesti asioistaan.

Taulukko 1. Tarkastuslautakunnan arviointityön keskeiset käsitteet.

Käsite	Käsitteen sisältö	Asiakirjajulkisuus
Arviointikohde	Arviointikohde on yksi tai useampi toimiala, vastuualue, yksikkö tai yhtiö, jonka toimintaan tai palveluun arviointi kohdistuu tai se arviointiaihe tai ilmiö, josta arviointi tehdään. Lautakunnan työohjelmaansa määrittämät lautakunnan arviointisuunnitelmasta johdetut arviointikohteet kyseisenä vuonna. Arviointikohteista järjestetään yleensä arviointitilaisuus.	
Arviointikriteeri	Eri lähteistä hankittua tietoa analysoidaan vertaamalla asioiden tavoitetilaa (arviointikriteeri) asioiden vallitsevaan tilaan. Esimerkiksi valtuuston talousarviossa määrittämä sitova talouden tai toiminnan tavoite.	
Arviointikysymys	Arviointikysymys kertoo, mitä arvioinnilla halutaan saada selville, ja arviointikertomusteksti antaa vastauksen arviointikysymykseen. Se voidaan jakaa osakysymyksiin. Joskus arvioinnissa voi olla useampi arviointikysymys.	
Arviointimuistio	Ennen arviointitilaisuutta lautakunnan jäsenille valmistellaan arviointimuistio, joka sisältää arviointikohteeseen liittyviä arvioinnissa tarvittavia perustietoja ja arviointikohteille jaettavat etukäteiskysymykset. Arviointitilaisuuden jälkeen arviointimuistioon lisätään arviointitilaisuudessa kysymyksiin annetut vastaukset.	Ei Julkisuuslain mukainen asiakirja
Arviointisuunnitelma	Suunnitelma lautakunnan toimintakauden arviointiaiheista. Arviointisuunnitelma laaditaan, kun valtuusto on hyväksynyt valtuustokauden hyvinvointialuestrategian. Voidaan tarkistaa vuosittain touko–elokuun kokouksissa.	Julkinen asiakirja
Arviointitilaisuus	Lautakunnan työohjelmassa määrittelemä vuorovaikutteinen tilaisuus, johon kutsutaan asiantuntijoita kuultavaksi ja vastaamaan arviointikysymyksestä johdettuihin etukäteen toimitettuihin kysymyksiin. Tilaisuudet voivat sisältää myös tutustumista arviointikohteeseen. Arviointitilaisuudet toteutetaan pääsääntöisesti lautakunnan normaalin kokouksen yhteydessä.	Ei julkinen tilaisuus
Työohjelma	Hyvinvointialuelain 125 §:n tarkoittamasta arviointisuunnitelmasta johdettu työohjelma. Se hyväksytään touko–elokuussa ja lautakunta määrittää työohjelmassa seuraavassa arviointikertomuksessa raportoitavat arviointikohteet.	Ei julkinen asiakirja

1. Tarkastuslautakunnan tehtävät hyvinvointialueilla ja Lapin hyvinvointialueen hallintosäännössä

Laki hyvinvointialueesta (611/2021, myöhemmin hyvinvointialuelaki) 125 §:n mukaan aluevaltuusto asettaa tarkastuslautakunnan hallinnon ja talouden tarkastuksen sekä arvioinnin järjestämistä varten. Lautakunnan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan tulee olla valtuutettuja.

Hyvinvointialuelain 125 §:n mukaan tarkastuslautakunnan tehtävänä on:

- 1) valmistella aluevaltuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat;
- 2) arvioida, ovatko aluevaltuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet hyvinvointialueella ja hyvinvointialuekonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla;
- 3) arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä taloussuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden ja toimenpiteiden riittävyyttä talouden tasapainotuksen kannalta;
- 4) huolehtia hyvinvointialueen ja sen tytäryhteisöjen tarkastuksen yhteensovittamisesta;
- 5) valvoa, että 89 §:ssä säädettyä velvollisuutta ilmoittaa sidonnaisuuksista noudatetaan, ja saattaa ilmoitukset aluevaltuuston tiedoksi;
- 6) valmistella aluehallitukselle esitys tehtäviään koskeviksi hallintosäännön määräyksiksi sekä arvioinnin ja tarkastuksen talousarvioksi.

Tarkastuslautakunnan itsenäisyyttä ja erityisasemaa korostaa se, että aluehallitus voi poiketa tarkastuslautakunnan esityksestä lautakuntaa koskeviksi hallintosäännön määräyksiksi ja talousarvioksi hyvinvointialueen hallintosäännön ja talousarvioesityksen yhteensovittamiseen liittyvästä perustellusta syystä.

Tarkastuslautakunta laatii arviointisuunnitelman ja antaa aluevaltuustolle kultakin vuodelta arviointikertomuksen, jossa esitetään arvioinnin tulokset. Arviointikertomus käsitellään aluevaltuustossa tilinpäätöksen yhteydessä. Lautakunta voi antaa aluevaltuustolle muitakin tarpeellisia pitämiään selvityksiä arvioinnin tuloksista.

Aluehallitus antaa aluevaltuustolle lausunnon toimenpiteistä, joihin arviointikertomus antaa aihetta.

Lapin hyvinvointialueen hallintosäännön¹ (HS) 91 §:n mukaan tarkastuslautakunta:

- 1) hyväksyy tarkastuslautakunnan arviointisuunnitelman;
- 2) seuraa tilintarkastajan tarkastussuunnitelman toteutumista ja tilintarkastajan tehtävien suorittamista sekä tekee tarpeen mukaan esityksiä tilintarkastuksen kehittämiseksi;

¹ Lapin hyvinvointialueen aluevaltuusto 19.12.2022 § 134

- 3) huolehtii, että tilintarkastusta varten on tarpeelliset voimavarat, jotka mahdollistavat tilintarkastuksen suorittamisen julkishallinnon hyvän tilintarkastustavan edellyttämässä laajuudessa;
- 4) tekee aloitteita ja esityksiä tarkastuslautakunnan, tilintarkastajan ja sisäisen tarkastuksen, sekä Valtiontalouden tarkastusviraston tehtävien yhteensovittamisesta tarkoituksenmukaisella tavalla;
- 5) valvoo sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamista, saattaa sidonnaisuusilmoitukset tiedoksi aluevaltuustolle kerran vuodessa ja huolehtii sidonnaisuusrekisterin julkisten tietojen julkaisemisesta hyvinvointialueen verkkosivuilla;
- 6) on sidonnaisuusrekisterin rekisterinpitäjä sekä
- 7) vastaa tiedottamisesta,
- 8) päättää toimintaansa kuuluvien palvelujen hankinnoista, sopimuksista ja muista sitoumuksista.

Tarkastuslautakunta tiedottaa ja raportoi tehtäviinsä liittyvistä asioista ensisijaisesti aluevaltuustolle. Muu tiedottaminen tapahtuu tarkastuslautakunnan päättämällä tavalla. Tiedotuksessa noudatetaan aluehallituksen hyväksymiä yleisiä ohjeita tiedottamisen periaatteista ja arviointikertomuksen osalta päätettyä viestintäsuunnitelmaa.²

Hallintosäännön 13. luvun mukaan ulkoisen valvonnan muodostavat tarkastuslautakunta, tilintarkastaja ja tarkastuslautakunnan alainen ulkoisen tarkastuksen yksikkö. Hallintosäännön 90 §:n mukaan tilintarkastajalla on läsnäolo- ja puheoikeus tarkastuslautakunnan kokouksissa. Ulkoisen tarkastuksen yksikkö valmistelee tarkastuslautakunnan päätettävät asiat sekä tukee tarkastuslautakuntaa hyvinvointialueen tavoite-, tuloksellisuus- ja tarkoituksenmukaisuusarvioinnissa (HS 94 §).

Tarkastuslautakunnan arviointitoiminnan tulee perustua suunnitelmaan, joka voitaisiin tarkastuslautakunnan niin päättäessä antaa tiedoksi aluevaltuustolle. Arviointitieto perustuu muun muassa hyvinvointialuestrategiaan, talousarvioon ja -suunnitelmaan, päätöksiin, raportointitietoon ja muuhun tarkastuslautakunnan hankkimaan tietoon.

Arvioinnin tulisi olla objektiivista ja luotettavaa ja sen tulisi tukea päätöksentekoa ja toiminnan kehittämistä. Arviointi tulisi kohdistaa tuloksellisuuden kannalta keskeisiin tavoitteisiin ja toimintoihin. Tarkastuslautakunnan tulisi arviointikertomuksen valmistelussa ottaa huomioon myös Valtiontalouden tarkastusviraston (VTV) mahdollisesti antamat arviot hyvinvointialueen toiminnasta ja taloudesta.³

² Esim. tarkastuslautakunta 18.1.2024 § 6

³ HE 241/2020 vp, s. 630

2. Tarkastuslautakunnan kokoukset ja asioiden käsittelyjärjestys

Tarkastuslautakunta päättää hallintosäännön 151 §:n mukaan kokoustensa ajan ja paikan. Tarkastuslautakunta voi pitää kokouksen sähköisesti (HS 149 §). Kokousten määrä ja ajankohdat päätetään kesä- ja joulukuun lautakunnan kokouksissa (Taulukko 1).

Taulukko 1. Lautakunnan keskeisten asioiden vuosittainen käsittelyjärjestys.

Kuukausi	Taphtuma	Käsittävät asiat	Arviointitilaisuus
Tammikuu	Kokous	Arviointikertomuksen valmistelun ohjaus ja viestintäsuunnitelma, tarkastuslautakunnan käyttösuunnitelma.	Arviointitilaisuudet (arviointimuistio)
Helmikuu	Kokous	Tilintarkastajan raportointi, sisäisen tarkastuksen raportointi, lautakunnan ja ulkoisen tarkastuksen yksikön toimintakertomukset, arviointikertomuksen valmistelu ja kirjalliset lisätäydennyspyynnöt	Arviointitilaisuudet (arviointimuistio)
Maaliskuu	Kokous	Tilinpäätöksen esittely, arviointikertomuksen valmistelu. Arvioinnin kohteilta pyydetään asiatarkastus.	
Huhtikuu	Kokous	Arviointikertomuksen valmistelu, talouden ja toiminnan seuranta, tilintarkastusyhteisön loppuraportti ja tilintarkastuskertomusluonnos.	
Toukokuu	Kokous	Arviointikertomuksen hyväksyntä, tilintarkastuskertomus, tilinpäätös ja tilintarkastuskertomus valtuustolle sekä toiminnan ja talouden seuranta Q 1. Arviointikertomuksen luovutustilaisuus valtuuston puheenjohtajalle.	
Kesäkuu	Kokous	Arviointiperiaatteet, arviointisuunnitelma, lautakunnan työohjelma ja arviointien ajankohdat, syksyn kokousaikataulu.	
Elokuu	Kokous	Syksyn koulutukset, tarkastuslautakunnan talousarvio- ja suunnitelma, tilintarkastussuunnitelma ja työohjelma.	
Syyskuu	Kokous	Toiminnan ja talouden seuranta Q 2.	Arviointitilaisuudet (arviointimuistio)
Lokakuu	Kokous	Aluehallituksen valtuustolle antamat vastaukset edellisen vuoden arviointikertomukseen.	Arviointitilaisuudet (arviointimuistio)
Marraskuu	Kokous	Väliarviointi, sidonnaisuusilmoitukset valtuustolle, toiminnan ja talouden seuranta Q 3.	Arviointitilaisuudet (arviointimuistio)
Joulukuu	Kokous	Tilintarkastajan raportointi, kevään kokousaikataulu ja koulutukset.	Arviointitilaisuudet (arviointimuistio)

3. Tarkastuslautakunnan arviointitoiminnan periaatteet

3.1. Yleiset periaatteet

Arvioinnin tehtävänä on edistää Lapin hyvinvointialueen hallinnon ja päätöksenteon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä sekä toimintatapojen kehittämistä. Arviointi tuottaa tietoa päätöksenteon tueksi ja perustuu systemaattiseen tiedonkeruuseen ja analysointiin ollen siten osa demokraattista järjestelmää. Arviointitoiminnassa vastataan kysymyksiin, millä tavalla arviointitoimintaa suoritetaan ja mihin tietoon arviointi perustuu.

Aluevaltuusto jakaa vuosittain talousarviossa resurssit hyvinvointialueen toiminoille ja päättää keskeiset vuositavoitteet sekä strategian kärkitoimenpiteet. Tarkastuslautakunta huolehtii hallinnon ja talouden tarkastuksen järjestämisestä, hyvinvointialueen ja hyvinvointialuekonsernin toimintaan ja talouteen kohdistuvasta tavoite-, tuloksellisuus- ja tarkoituksenmukaisuusarviointista.

Tarkastuslautakunta arvioi tavoitteiden toteutumista ja saattaa arviointinsa tulokset aluevaltuustolle. Valtuusto voi halutessaan tehdä päätöksiä arviointitulosten pohjalta. Arvioinnilla edistetään ja vahvistetaan palveluiden tuottamista hyvinvointialueen asukkaille asukaslähtöisesti ja tuloksellisesti.

Tarkastuslautakunta toimii hyvinvointialuelain mukaan muista lautakunnista poiketen suoraan valtuuston alaisena, mikä korostaa lautakunnan riippumattomuutta aluehallituksesta ja muusta toimivasta johdosta. Kiinteää yhteyttä aluevaltuustoon korostaa myös se, että lautakunnan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan tulee olla valtuutettuja. Tarkastuslautakunnan vaalikelpoisuuden sääntelyllä hyvinvointialuelaisissa on haluttu turvata riippumattomuus muun muassa aluehallituksesta ja hyvinvointialuekonsernin johdosta jo jäsenten valintavaiheessa.

Hyvinvointialuelain 97 §:n mukaan tarkastuslautakunnan tehtävänä on valmistella hallinnon ja talouden tarkastukseen ja arviointiin liittyvät asiat. Tästä syystä aluehallitus ei voi ottaa sen päätöksiä käsiteltäväkseen. Muista toimielimistä poiketen aluehallituksen puheenjohtajalla eikä hyvinvointialuejohtajalla ole läsnäolo-oikeutta tarkastuslautakunnan kokouksessa (HS 157 §).

Lähtökohtana on, että tarkastuslautakunnan arviointitoiminta tuottaa aluevaltuustolle objektiivista tietoa toiminnan ja talouden ohjausta, kehittämistä ja päätöksentekoa varten. Arvioinnin objektiivisuutta varmistaa myös esteellisyysäännösten noudattaminen arviointien valmistelussa. Tuotettu tieto on myös konsernin johdon käytettävissä. Lapin hyvinvointialue tytäryhteisöineen muodostaa hyvinvointialuekonsernin.

3.2. Eettiset periaatteet

Tarkastuslautakunta noudattaa Lapin hyvinvointialueen eettisiä ohjeita. Ohjeita ei ole vielä toistaiseksi laadittu.

3.3. Arvioinnin suunnitelmallisuus

Tarkastuslautakunnan arviointityö on suunnitelmallista ja etenee järjestelmällisesti (vrt. Taulukko 1. sivulla 5). Lautakunta laatii koko toimikautensa kattavan arviointisuunnitelman (hyvinvointialuelaki 125 §) ja sitä tarkentavan vuosittaisen työohjelman. Arviointisuunnitelma laaditaan sen jälkeen, kun aluevaltuusto on päättänyt hyvinvointialueen strategiasta. Lapin hyvinvointialueen strategiasta on päätetty aluevaltuustossa 6.2.2023 § 5. Tarkastuslautakunta on hyväksynyt arviointisuunnitelman vuosille 2023-2025 kokouksessaan 24.8.2024 § 72.

Hyvinvointialuestrategian pohjalta määritetään arviointiaiheet, joiden arviointiin lautakunta toimikaudellaan erityisesti keskittyy. Arviointisuunnitelmaa voidaan tarvittaessa tarkistaa vuosittain. Työohjelmassa, joka hyväksytään kesäkuussa, lautakunta määrittää seuraavassa arviointikertomuksessaan raportoitavat arviointikohteet. Työohjelman ulkopuolelta otetaan uusia kohteita vain lautakunnan päätöksellä. Työohjelmassa voidaan määritellä myös lautakunnan muut tehtävät, koulutukset ja toiminnan kehittäminen.

3.4. Arvioinnin kohdentamisen periaatteet

Tarkastuslautakunnan toiminta on riippumatonta toimivasta johdosta. Tarkastuslautakunnan tehtävässä korostuu hyvinvointialueen toimintojen, toimintatapojen sekä palvelujen järjestämisen tarkoituksenmukaisuusarviointi. Tarkastuslautakunnan on käytävä toimikauden aikana läpi hyvinvointialueen keskeisimmät toiminnot.

Arviointisuunnitelmaan arviointiaiheet valitaan seuraavilla periaatteilla:

- Arviointi kohdennetaan hyvinvointialuestrategian, sen toimeenpano-ohjelmien ja aluevaltuuston asettamien tavoitteiden mukaan.
- Arviointikohteiden valinnassa ja arvioinnissa voidaan käyttää myös aihepohjaista tai ilmiölähtöistä lähestymistapaa.
- Hyvinvointialuestrategian kokonaistoteutumista arvioidaan kaksi kertaa lautakunnan toimikauden aikana.
- Hyvinvointialuestrategian mahdollisista toteuttamisohjelmista valitaan arvioitavaksi vähintään yksi toimikauden aikana.

- Talousarviossa asetettujen toiminnan ja talouden tavoitteiden toteutumista hyvinvointialueella ja hyvinvointialuekonsernissa arvioidaan joka vuosi.
- Arvioinnin kohteena ovat myös valtuuston tytäryhteisöille asettamat tavoitteet ja tytäryhteisöjen omistajaohjaus. Tytäryhtiöistä arvioidaan lautakunnan toimikauden aikana vähintään yksi.

Työohjelman arviointikohteet valitaan seuraavilla periaatteilla:

- Valittaessa kohteeksi toiminta tai palvelu, arviointikohde voi olla yksittäinen (arviointi voi kohdistua myös poikkihallinnollisesti useampaan) toimiala tai sen vastuualue tai vastuuyksikkö sekä myös palvelualue.
- Arvioinnin kohde voi olla hyvinvointialueen oma toiminta tai hyvinvointialueen toiminta palvelujen järjestäjänä.
- Arviointikohteena voi olla hyvinvointialuekonsernin tytäryhteisön toiminnalle asetut tavoitteet ja omistajaohjaus.
- Arvioitavaksi voidaan valita strategisesti merkittävän valtuuston tekemän yksittäisen linjauspäätöksen toteutuminen.
- Arvioinnin kohteena voi olla myös jokin merkittävä hyvinvointialueen toimintaan tai palveluihin liittyvä ajankohtainen kohde.

Hallintosäännön 92 §:n mukaan lautakunta raportoi arviointityössään tekemistään havainnoista aluevaltuustolle vuosittain annettavassa arviointikertomuksessa. Ennen arviointikertomuksen valmistumista tarkastuslautakunta voi antaa aluevaltuustolle tarpeelliseksi katsomiaan selvityksiä. Tarkastuslautakunta voi raportoida aluevaltuustolle myös muista merkittävistä havainnoista päättämällään tavalla.

Aluevaltuustolle arviointikertomusta koskevan esityksen yhteydessä tarkastuslautakunta yksilöi ne asiat, joissa aluehallitusta kehoitetaan ryhtymään toimenpiteisiin niiden korjaamiseksi, ja joista aluehallituksen on annettava aluevaltuustolle selvitys.

Arviointikertomus antaa valtuustolle tietoa siitä, ovatko valtuuston talousarviossa hyvinvointialueelle ja hyvinvointialuekonsernille asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet toteutumassa. Tavoitteena on antaa valtuustolle tietoa, jolla on käyttöä tavoitteiden toteutumiseen liittyviin riskeihin reagoitaessa sekä syksyn talousarvion käsittelyssä.

Arviointitietoa ja johtopäätöksiä annetaan:

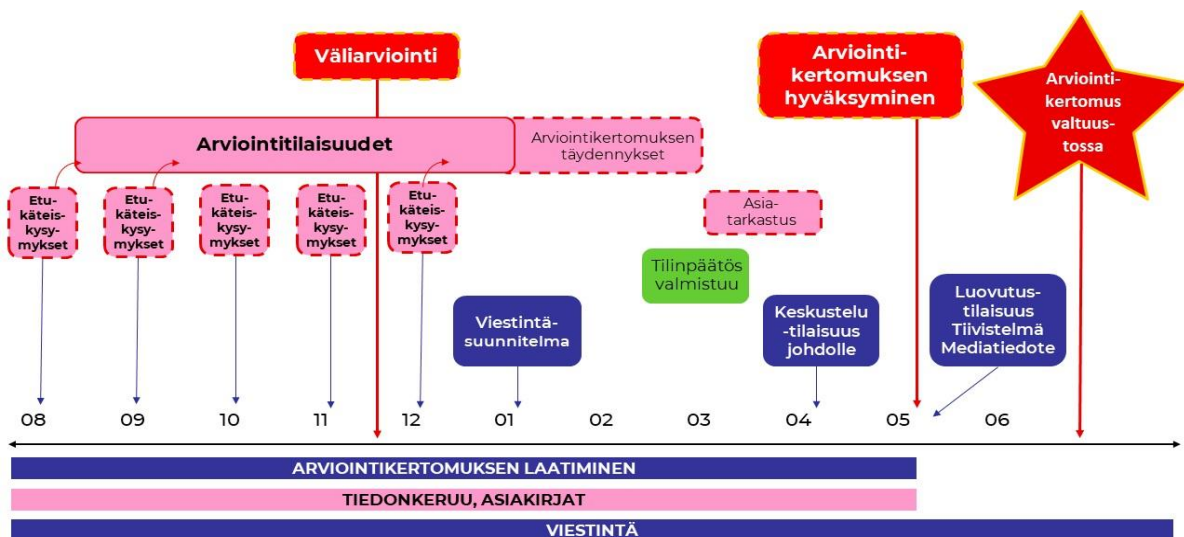
- hyvinvointialueen ja hyvinvointialuekonsernin talouden toteutumisen suunnasta ja loppuvuoteen liittyvistä riskeistä,
- valtuuston asettamien sitovien taloustavoitteiden toteutumisesta tavoitteiden suuntaan ja niihin liittyvistä riskeistä, sekä
- valtuuston asettamien sitovien toiminnan tavoitteiden toteutumisesta tavoitteiden suuntaan ja niihin liittyvistä riskeistä.

4. Arvioinnin laadun varmistaminen

4.1. Arvioinnin toteutusprosessi ja vastuut valmistelussa

Tarkastuslautakunnan vuosittainen arviointikertomusprosessi (Kuvio 1) kuvataan ja dokumentoidaan Lapin hyvinvointialueelle hankittuun⁴ IMS -toimintajärjestelmään (Integrated Management Systems).

Arviointikertomuksen arviointikohteet on määritelty vuosittaisessa työohjelmassa. Kustakin arviointikohteesta ja arviointitilaisuudesta laaditut, lautakunnan omaan käyttöön tehtävät arviointimuistiot sisältävät perustiedot arviointikohteesta sekä arviointiasetelman eli arvioinnin rajaukset, arviointikysymyksen ja mahdollisesti siitä johdetut osakysymykset sekä arviointikriteerit.

Kuvio 1. Arviointikertomuksen valmistelun vuosiprosessi.

Arvioinnin rajaus määrittää, mitkä asiat sisältyvät arviointiin, ja mitkä jätetään sen ulkopuolelle. Rajauksia voidaan tehdä esimerkiksi ajallisesti, palvelukohtaisesti tai hallinnollisesti. Työohjelma sisältää myös mahdollisen arviointitilaisuuden ajankohdan, arviointitilaisuuteen kutsuttavat henkilöt, jotka voivat olla viranhaltija- ja luottamushenkilöjohtoa, muita arviointikohteen vastuuhenkilöitä ja asiantuntijoita.

Lisäksi työohjelma sisältää mahdolliset erityiset tiedonhankintatavat, kuten omat haastattelut, kyselyt tai tutustumiskäynnit. Työohjelma voi tarkentua arviointityön

⁴ Tietohallintopäällikkö Vesa-Matti Tolonen viranhaltijapäätös 31.3.2023 § 1

edetessä, mutta merkittävistä muutoksista päättää lautakunta. Merkittävä muutos on arvioinnin kohteen muutos tai sen rajauksen olennainen muutos tai tilaisuuden ajankohdan muutos. Ulkoisen tarkastuksen yksikkö valmistelee työohjelman perusteella lautakunnan arviointitilaisuudet. Arviointitilaisuus järjestetään pääsääntöisesti osana lautakunnan normaalia kokousta.

Ennen arviointitilaisuutta kutsutut asiantuntijat saavat ulkoisen tarkastuksen yksikössä valmistellut ja lautakunnan käsittelemät arviointikysymyksestä johdetut tarkemmat kysymykset, joihin arviointitilaisuudessa odotetaan vastauksia. Lautakunnan jäsenet voivat arviointitilaisuudessa tehdä lisäkysymyksiä. Arviointitilaisuuden lopuksi lautakunta keskustelee, ohjaa valmistelua ja määrittelee tarvittaessa ulkoisen tarkastuksen yksikölle lisäselvitettävät asiat. Arviointitilaisuuden jälkeen arvioinnin valmistelu jatkuu ulkoisen tarkastuksen yksikössä muun tarvittavan tietoaineiston keräämisellä ja analysoinnilla.

Arviointikertomusta valmistellaan lautakunnan vahvistamien periaatteiden ja ohjauksen mukaisesti ulkoisen tarkastuksen yksikössä ja käsitellään tarkastuslautakunnan kokouksissa tammi-huhtikuussa. Jokaisessa kokouksessa käsitellään luonnosta, josta käy selkeästi esille punaisella värillä tehdyt muutokset ja lisäykset edelliseen kokoukseen verrattuna. Tarkastuslautakunta käsittelee kaikki arviointikertomukseen tulevat tekstit, niistä johdetut johtopäätökset sekä määrittää lautakunnan kannanotot.

Arviointikertomuksen tekstit toimitetaan maaliskuussa arviointikohteille asiatarkastukseen. Toimitettavaan aineistoon ei sisälly tarkastuslautakunnan johtopäätökset ja kannanotot -taulukkoa. Asiatarkastuksen tavoitteena on korjata mahdolliset väärinymmärrykset tai muuten ilmeisen virheellinen tieto. Kommentteista huolimatta vastuu arviointikertomuksen sisällöstä ja siinä olevan tiedon oikeellisuudesta on edelleen tarkastuslautakunnalla. Tarkastuslautakunta hyväksyy valmiin arviointikertomuksen toukokuussa.

Oleellista olisi, että lautakunta tuottaisi lisäarvoa ja tukea aluevaltuuston päätöksenteolle tuottamalla ja hankkimalla uutta tietoa ja näkemyksiä hyvinvointialueen taloudesta ja hallinnosta. Lisäarvoa tuottava arviointi sisältää toimenpidesuosituksia ja vaihtoehtojen pohdintaa. Asiantilan pelkkä toteaminen ei vielä riitä arviointiksi.⁵

4.2. Arviointien toteuttamistapoja

Yleinen periaate arvioinnissa on, että eri lähteistä hankittua tietoa analysoidaan vertaamalla asioiden tavoitetilaa (arviointikriteeri) asioiden vallitsevaan tilaan. Arviointia voidaan valmistella omana toimintana tai yhdessä muiden hyvinvointialuei-

⁵ HE 241/2020 vp, s. 628

den tai muiden yhteistyöorganisaatioiden kanssa. Tarkastuslautakunta voi myös hankkia erillisiä selvityksiä tai arviointeja tai niiden osia ulkopuolisilta asiantuntijoilta.

Lautakunnan työohjelmaan kuuluvat arviointikohteet ovat laajuudeltaan erilaisia. Suppeimmillaan arvioinnin kohteena voi olla esimerkiksi tietyn palvelun saatavuus, asiakastyytyväisyys tai yksittäisen valtuuston tavoitteen toteutumisen suunnan kuvaus. Laajimmillaan arvioinnit voivat olla esimerkiksi palvelujen järjestämisen organisaatio- ja/tai tuottajarajat ylittäviä arviointeja, palvelujen asiakaslähtöisiä vaikuttavuustarkasteluja tai palvelujen tuloksellisuusarviointeja.

Sekä valtakunnallisten sosiaali- ja terveydenhuollon tavoitteiden että Lapin hyvinvointialueen strategian toteutumista arvioitaessa arviointikertomuksessa esitetään lautakunnan näkemys tavoitteiden toteutumisesta. Samalla voidaan myös arvioida, toteuttavatko talousarviossa asetetut tavoitteet hyvinvointialuestrategiaa. Hyvinvointialuestrategian toteuttamisohjelmien toteutumista arvioitaessa arviointikertomuksessa esitetään lautakunnan havainnot ja näkemys siitä, miten ohjelma on toteutunut ja onko ohjelman toteutuksessa edetty strategisten tavoitteiden suuntaan.

Aluevaltuuston asettamien toiminnan tavoitteiden toteutumisen arvioinnissa tarkastuslautakunta esittää oman näkemyksensä tavoitteiden toteutumisesta. Toteutumisen arviointi perustuu pääosin toimintakertomuksessa annettuihin tietoihin sekä arviointitilaisuuksissa saatuihin tietoihin. Arvioinnissa tarkastuslautakunta vertaa tavoitteen mittarin tavoitetilaa ja toimintakertomuksessa raportoitua tietoa toisiinsa. Jos vain osa tavoitteen mittareista on toteutunut, toteutumisen arviointi perustetaan kokonaistilanteen arviointiin. Arvioinneissa käytetään nk. ”liikennevalojattelu”, jossa vihreä tarkoittaa, että tavoite on toteutunut, keltainen tavoitteen toteutus on aloitettu ja on kesken sekä punainen sitä, että tavoite ei ole toteutunut. Tavoitteiden lisäksi voidaan arvioida mittareita.

Jos valtuustotavoite on epäselvä, mittareita ei ole asetettu tai seurantatieto ei vastaa tavoitteeseen tai sitä ei ole esitetty, lautakunta voi jättää tavoitteen toteutumisen arvioimatta. Lautakunta kiinnittää erityistä huomiota niihin tavoitteisiin, jotka eivät arvioinnin perusteella ole toteutuneet, mutta myös onnistumisia tuodaan esille.

Kannanotoissaan tarkastuslautakunta esittää yhteenvedona näkemyksensä tavoitteiden toteutumisen tuloksellisuudesta. Lautakunta voi myös arvioida raportointitiedon riittävyyttä ja selkeyttä sekä tavoitteiden mitattavuutta ja muuta laatua. Tuloksellisuusarviointia ja tarkoituksenmukaisuusarviointia voidaan tehdä kaikissa tarkastuslautakunnan arvioinneissa, mutta etenkin toimintaa, palvelutuotantoa ja palvelujen järjestämistä koskevissa arvioinneissa.

Toiminnan, palvelujen tuottamisen ja niiden järjestämisen tuloksellisuusarvioinnissa tarkastuslautakunnan käyttämät näkökulmat ovat tuottavuus ja taloudellisuus, vaikuttavuus, tehokkuus sekä palvelujen laatu ja saavutettavuus, joka sisältää

myös asiakastyytyväisyyden, henkilöstön aikaansaannoskyvyn ja palvelukyvyn. Tarkoituksenmukaisuuden arvioinnissa lautakunta arvioi, onko hyvinvointialueen toiminta ollut esimerkiksi yhteiskunnan, kustannusten, saavutettujen vaikutusten, hyvinvointialueen asukkaiden tai asiakkaiden näkökulmasta tarkoituksenmukaista. Tarkoituksenmukaisuuden arvioinnissa voidaan selvittää, onko saavutettu tavoiteltuja vaikutuksia. Tällöinkin arvioinnille asetetaan etukäteen esimerkiksi hyvinvointialuestrategiasta johdetut arviointikriteerit.

Tuloksellisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta arvioidaan siinä laajuudessa, kuin se on käytettävissä olevan tiedon perusteella mahdollista. Talouden arviointi perustuu etenkin hyvinvointialueen seurantatietoihin, tilinpäätökseen ja niihin liittyvään viestintään. Siinä voidaan käyttää myös aikasarjoja, valtakunnallisia tietolähteitä ja tietoa muista hyvinvointialueista.

Lautakunta voi arvioida myös toiminnan ja talouden tavoitteita, jotka eivät sisälly talousarvioon. Talouteen voi liittyä myös työohjelmassa määriteltyjä erityisiä arvioinnin kohteita. Tarkastuslautakunnan lakisääteisenä tehtävänä on arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman riittävyttä, jos hyvinvointialueen taseessa on kattamatonta alijäämää. Tytäryhtiöitä ja säätiöitä arvioidaan valtuuston päättämien omistajapoliittisten tavoitteiden ja muiden tytäryhteisöjä koskevien valtuustotavoitteiden näkökulmasta. Arviointi kohdistuu etenkin hyvinvointialueen omistajaohjaukseen ja sen rooliin valtuuston määrittämän omistajapolitiikan toteuttajana.

Tarkastuslautakunta voi jossain tapauksessa tarkastella arviointikohteita ennakkolisesti. Esimerkiksi strategisissa hankkeissa voidaan tarkastella, onko hanke- tai kehittämissuunnitelma hyvinvointialuestrategian mukainen ja onko siinä huomioitu asiakaslähtöisyys ja tuloksellisuus. Arvioinnissa voidaan lisäksi tarkastella, onko hankkeen tulosten mittaamiseen valmistauduttu.

Arvioinnissa olisi perusteltua kiinnittää huomiota erityisesti niihin tavoitteisiin, jotka eivät ole toteutuneet. Tällöin tarkastuslautakunnan arviointitoiminnan olisi mahdollista olla hyvinvointialueen toimintaa parantava ja kehittävä.⁶

4.3. Arvioinnin tietolähteet

Lautakunnan merkittävä tietolähde on arviointitilaisuudet, joita järjestetään lautakunnan harkinnan mukaan kaikista tai osasta sen työohjelman mukaisista arviointien kohteista. Tilaisuuksissa tietoa saadaan arviointitilaisuuksiin kutsutuilta asian tuntijoilta.

⁶ HE 241/2020 vp, s. 628

Hallintosäännön 90 §:n mukaan lautakunnan määräämillä luottamushenkilöillä ja viranhaltijoilla on läsnäolovelvollisuus tarkastuslautakunnan kokouksessa lautakunnan niin päättäessä. Lautakunnan kokoukseen voidaan kutsua asiantuntijoita lautakunnan arviointityössä tai muussa toiminnassa tarvittavan yleisinformaation saamista varten.

Lautakunta voi tehdä haastatteluja, kyselyjä ja tutustumiskäyntejä arvioinnin tietoperustan laajentamiseksi. Näistä se päättää työohjelmassa. Lautakunta voi pyytää myös muita tietoja ja lisäselvityksiä. Tiedonhankintatapojen määrään ja laajuuteen vaikuttaa lautakunnan ja ulkoisen tarkastuksen yksikön muiden tehtävien määrä ja resurssit.

Hyvinvointialuelain 129 §:n mukaan tarkastuslautakunnalla on salassapitoa koskevien säännösten estämättä oikeus saada hyvinvointialueen viranomaisilta ne tiedot ja nähtävikseen ne asiakirjat, joita se pitää tarpeellisina arviointitehtävän hoitamiseksi. Tarkastuslautakunnalla on toimielimenä oikeus tietojen saamiseen, joten lautakunnan tulee tehdä päätös asiasta.⁷ Tarkastuslautakunnan jäsen ja tilintarkastaja toimivat virkavastuulla ja heillä on velvollisuus pitää salassa ne tiedot, jotka he säännöksen nojalla ovat saaneet.

Tarkastuslautakunnan tehtäviin ei kuulu Lapin hyvinvointialuekonserniin kuuluvien tytäryhteisöjen toiminnan ja talouden tarkastus. Tarkastuslautakunnalla ei ole oikeutta saada tietoja ja nähtävikseen asiakirjoja suoraan tytäryhteisöjen toimielimiltä tai vastuuhenkilöiltä. Tarkastuslautakunnan tietojensaantioikeus tytäryhteisöistä rajoittuu konsernijohdon raportointiin ja muihin hyvinvointialueen viranomaisten hallussa oleviin asiakirjoihin. Tarvittaessa hyvinvointialue voi käyttää omistajanvaltaa tarpeellisten asiakirjojen saamiseksi tytäryhteisöiltä.⁸

Ulkoisen tarkastuksen yksikkö kerää ja hyödyntää muut arvioinnin valmistelussa tarvittavat tiedot ja aineistot. Tietolähteitä ovat myös tilinpäätös- ja toimintakertomustiedot, vuoden aikaiset seurantatiedot ja voivat olla kaupungin yksiköissä laaditut raportit, muut asiakirja-aineistot sekä verkkosivuilta sekä tietojärjestelmistä saadut tiedot.

Tietolähteinä voidaan käyttää myös esimerkiksi asukas- ja asiakaskyselyjen tuloksia sekä valtakunnallisia selvityksiä ja vertailutietoja erityisesti muista hyvinvointialueista. Aineistoina voidaan käyttää myös ulkoisen tarkastuksen yksikössä tehtyjä tarkastuksia ja tilintarkastajan raportteja.

Olennessa tietoaineistot dokumentoidaan ja säilytetään siten, että niiden perusteella käy selvillä, miten valmistelussa on päädytty arvioinnin johtopäätöksiin. Tarkastuslautakunnan ei tule kuitenkaan puuttua operatiiviseen toimintaan.⁹

⁷ HE 241/2020 vp, s. 633

⁸ HE 241/2020 vp, s. 629

⁹ HE 241/2020 vp, s. 629

4.4. Valtuustolle raportoinnin sisältömäärytykset

Tarkastuslautakunnan arvioinnin tulokset raportoidaan vuosittain aluevaltuustolle annettavassa arviointikertomuksessa, jossa esitetään vuoden työohjelman mukaiset arviointitulokset.

Arviointikertomus on selkeä, objektiivinen ja perusteltu. Arviointikertomus on sävyllään rakentava ja pyrkii hyvinvointialueen toiminnan ja palvelujen kehittämiseen. Tarkastuslautakunnan tulee arviointikertomuksen valmistelussa ottaa huomioon sekä Valtiontalouden tarkastusviraston mahdollisesti antamat arviot hyvinvointialueen toiminnasta ja taloudesta.¹⁰ Tarkastuslautakunta huomioi myös Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) arvioinnit.

Arviointi perustuu muun muassa hyvinvointialuestrategiaan, talousarvioon ja -suunnitelmaan, päätöksiin, raportointitietoon ja muuhun tarkastuslautakunnan hankkimaan tietoon. Arviointikertomukseen sisältyvien arvioinnin kohteiden tekstit ja johtopäätökset sekä kannanotot perustuvat arviointikysymykseen, arviointikriteereihin ja arvioinnin aikana kerättyyn tietoaineistoon. Tiedon luotettavuuden lisäämiseksi arviointikertomuksessa käytetään alaviittauksia, joihin lähde on selkeästi merkitty, sekä lisätty loppuun lähdeluettelo.

Arviointikertomuksen osat ovat pääsääntöisesti:

- puheenjohtajan arviointikertomuksen keskeistä sisältöä tiivistävä katsaus,
- tarkastuslautakunnan tiivistetyt johtopäätökset ja kannanotot,
- tarkastuslautakunnan tehtävän, kokoonpanon ja työskentelyn kuvaus,
- hyvinvointialueen organisointi,
- tavoitteiden ja niiden toteutumisen arviointia,
- talouden arviointia,
- kyseiseen arviointikertomukseen valittujen arviointikohteiden arviointien tulokset, sekä
- käytettyjen tietolähteiden luettelo.

Jokaisesta arviointikohteesta esitetään vähintään arvioinnin kannalta olennaisimmat tiedot kohteesta, olennaiset arviointitulokset ja -havainnot sekä yleensä johtopäätöksiä arvioinnista ja tarkastuslautakunnan kannanotoista, joihin odotetaan vastauksia.

Aluehallitus antaa hyvinvointialuelain 125 §:n mukaan aluevaltuustolle lausunnon toimenpiteistä, joihin arviointikertomus antaa aihetta. Aluehallituksen lausunto olisi perusteltua nähdä vuoropuheluna tarkastuslautakunnan kanssa. Koska lausunto perustuu sen alaisten toimielimien ja viranhaltijoiden valmisteluun, se olisi myös luonteva ja toimiva tapa saattaa tarkastuslautakunnan havainnot ja mahdolliset

¹⁰ HE 241/2020 vp, s. 630

kehittämisehdotukset myös laajemmin koko organisaatiolle ja saada niitä myös tätä kautta osaksi toiminnan kehittämistä.¹¹

4.5. Arvioinnin kehittäminen

Tarkastuslautakunta kehittää toimintaansa ja tehtäviensä toteuttamistapoja jatkuvan kehittämisen periaatteen mukaisesti. Kokonaisvaltaisen laatu- ja kehittämistyön¹² (Kuvio 2) avulla varmistetaan työprosessien sujuvuus, yhteistyön joustavuus ja toiminnan tuloksellisuus.

Lautakunta seuraa palautetta, jota se saa arviointikertomuksista muun muassa aluevaltuustolta. Tarkastuslautakunta on tehnyt syksyllä 2023 kyselyn aluevaltuutetuille ja varavaltuutetuille.¹³

**Tarkastuslautakunnan
laadunhallinta ja
arviointityön kehittäminen**

Kuvio 2. Tarkastuslautakunnan laadunhallinta ja arviointityön kehittäminen.¹⁴

Laadunhallinta on osa arkityötä, yhteistyötä ja vuorovaikutusprosesseja. Laadunvarmistuksen menetelminä käytetään tehtyjä kyselyjä (toimielimet, asiakkaat, hyvinvointialueen asukkaat, muut hyvinvointialueet tai arviointikohteet). Lisäksi lautakunta voi hankkia toiminnan vakiinnuttua ulkopuolisen asiantuntijan laatuauditoinnin arviointikertomuksesta.

¹¹ HE 241/2020 vp, s. 630

¹² EFQM Excellence –malli 2012

¹³ Tarkastuslautakunta 14.12.2023 § 116

¹⁴ Grafiikka: Graafikko Saana Kivilompolo, viestintäpalvelut, Lapin hyvinvointialue

Lautakunta tekee kahden vuoden välein oman toimintansa itsearvioinnin.¹⁵ Arvioinnin kehittämistä edesauttavat myös lautakunnan jäsenten osallistuminen koulutuksiin ja mm. hyvinvointialueiden tarkastuslautakuntien yhteisseminaareihin ja tapaamisiin sekä lautakuntien ja viranhaltijoiden muu yhteistyö. Lautakunta voi järjestää omia seminaareja.

Lisäksi tarkastuslautakunnan pääprosessit kuvataan ja dokumentoidaan Lapin hyvinvointialueen toiminnanohjausjärjestelmään (IMS) ja ne hyväksytään lautakunnassa.

5. Arvioinnin vaikuttavuuden varmistaminen

5.1. Arviointitulosten viestintä ja arviointiprosessin aikainen vuorovaikutus

Arviointikertomuksen hyödyntämisen ja vaikuttavuuden kannalta on tärkeää, että arviointituloksista viestitään riittävästi sekä Lapin hyvinvointialueen sisäisille että ulkopuolisille arviointitiedon käyttäjille.¹⁶ Hyvinvointialueen johdolle järjestetään huhtikuussa erillinen keskustelutilaisuus tarkastuslautakunnan johtopäätöksistä ja kannanotoista. Arviointikertomus luovutetaan toukokuussa valtuuston puheenjohtajalle erillisessä luovutustilaisuudessa.

Arviointikertomus tulee julkiseksi, kun se lähtee luovuttamisen jälkeen valtuuston esityslistalle ja arviointikertomus käsitellään valtuustossa samassa kokouksessa tilinpäätöksen kanssa. Arviointikertomuksesta tehdään ennen valtuustokäsittelyä valtuutetuille jaettava tiivistelmä. Muut mahdolliset arviointien tulokset viedään aluevaltuustolle tiedoksi tarkastuslautakunnan niin päättyessä.

Tarkastuslautakunnan puheenjohtaja käyttää arviointikertomuksesta puheenvuoron valtuustossa lautakunnan keskeisistä kannanotoista. Lautakunnan arviointiperiaatteet ja arviointisuunnitelma ovat julkisia asiakirjoja ja ne julkaistaan Lapin hyvinvointialueen verkkosivuilla.

Tarkastuslautakunnan kokoukset ovat suljettuja kokouksia. Ulkoisen tarkastuksen yksikkö on vuorovaikutuksessa arviointikohteiden kanssa koko arviointiprosessin ajan. Avoimella vuorovaikutuksella varmistetaan myös arvioinnin laatua. Lautakunta päättää ennen arviointikertomuksen julkaisemista viestintäsuunnitelmassa kohderyhmät ja keskeiset viestintätavat.

¹⁵ CAF2006, s. 35-38, Tarkastuslautakunta 21.3.2023 § 28

¹⁶ Vrt. Tarkastuslautakunta 18.1.2024 § 6

Jokavuotisia kohderyhmiä ovat valtuutetut, Lapin hyvinvointialueen asukkaat, hyvinvointialuekonsernin johto, arviointikohteet ja media. Viestinnän käytännön valmistelusta ja toteutuksesta vastaa ulkoisen tarkastuksen yksikkö. Lautakunnan arviointityöstä ja lautakunnan kannanotoista medialle antavat tietoja tarkastuslautakunnan puheenjohtaja ja tarkastuspäällikkö.

5.2. Vastaukset kannanottoihin ja tarkastuslautakunnan kannanottojen vaikuttavuuden seuranta

Hyvinvointialuelain 125 §:n mukaan aluehallitus antaa valtuustolle lausunnon toimenpiteistä, joihin arviointikertomus antaa aihetta. Aluehallituksen lausunto olisi perusteltua nähdä vuoropuheluna tarkastuslautakunnan kanssa.

Tarkastuslautakunta antaa arviointikertomuksen aluevaltuustolle tiedoksi kesäkuun kokouksessa. Aluevaltuusto lähettää arviointikertomuksen käsittelystään kaupunginhallitukselle toimenpiteitä varten ja määrittää kokouksen, jolloin asia palaa valtuustoon. Aluehallituksen tehtävänä on lähettää arviointikertomuksen kannanotot toimialoille vastattavaksi sekä huolehtii, että aluehallituksen lausunto annetaan valtuustolle annetussa aikataulussa.

Tarkastuslautakunnan puheenjohtaja voi käyttää vastauksista puheenvuoron valtuustossa. Vastaukset ja lausunto tulevat tämän jälkeen tiedoksi tarkastuslautakuntaan. Tarkastuslautakunta seuraa kannanottojensa vaikuttavuutta valitsemalla määrittämillään kriteereillä osan kannanotoistaan seurattavaksi tai jatkoseurattavaksi. Tarkastuslautakunta lähettää edelleen kommenttinsa annettuihin aluehallituksen vastauksiin aluehallituksen käsiteltäväksi mahdollisia toimenpiteitä varten.

6. Lähteet

A. Kirjallisuus

CAF 2006. Yhteinen arviointimalli CAF (Common Assessment Framework). Organisaation kehittäminen itsearviointiin avulla. Edita Prima Oy.
EFQM Excellence –malli 2012. Laatu keskus Excellence Finland.

B. Virallislähteet

Säädökset

Laki hyvinvointialueesta 611/2021

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (Julkiisuuslaki, JulkL) 621/1999

Säädösvalmisteluaineisto

HE 241/2020 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi

C. Muut lähteet

Asiakirja-aineistot

Aluevaltuusto 19.12.2022 § 134. Lapin hyvinvointialue. Hallintosäätö.

Tarkastuslautakunta 18.1.2024 § 6. Lapin hyvinvointialue. Tarkastuslautakunnan viestintäsuunnitelma.

Pöytäkirja-aineistot

Tarkastuslautakunta 14.12.2023 § 116. Lapin hyvinvointialue. Palautekysely valtuutetuille ja varavaltuutetuille.

Tarkastuslautakunta 21.3.2024 § 28. Lapin hyvinvointialue. Tarkastuslautakunnan itsearviointiin toteuttaminen.

Muut

Tietohallintopäällikkö Vesa-Matti Tolonen. Viranhaltijapäätös 31.3.2023 § 1. Lapin hyvinvointialue.